

Sarle-Risfel.

Den 24 Augustus 1897 bezocht ik deze gemeente. Ik reed van Helmond over Risfel naar Sarle (waar het gemeentehuis staat), vandaar naar Beek (waar het gemeentehuis staat), langs den kanaaldijk naar Donk en vervolgens over Lieshout en Sijphout terug naar Helmond.

Een voor de kom van het dorp vond ik de harmonie, de handboogschutters, de vereeniging Minrod (kruisboogschutters), een eervacht te paard enz. enz. alles onder leiding van het hoofd der school. - In optocht bracht men mij naar het Raadhuis. - Daar vond ik B. en W., met wie ik zeer geruimen tijd over de gemeente en hare inwoners zat te praten.

Op mijne audiëntie verscheen niemand dan de kape, laan; de pastoor was naar de retraite.

Na de audiëntie liet ik den veldwachter bij mij komen; B. en W. hadden mij bitter over dat heerschap geklaagd, vooral dat hij bovvels aanman om allerlei ongerechtigheden niet te zien; hij was bovendien lui, deed slecht, of weinig dienst, zat voortdurend in de herbergen enz. Ik heb hem gezegd, dat, als hij niet van stonde af veranderde, ik hem, goedge de burgemeester weer reden tot klagen had, onverbiddeijk zou ontlaan.

De geneeskundige praktijk te Sarle-Risfel wordt waargenomen door den doctor van Gemert (D^r. Kuijper).

Ik raadde B. en W. aan, hun contract met dezen doctor te verbreken, en eene overeenkomst te sluiten met D^r. Timmer, sinds 10 maanden te Beek gevestigd.

De armen, die de hulp van D^r. Kuijper behoeven, moeten nu langs het huis van D^r. Timmer te Beek, als zij D^r. Kuijper te Gemert moeten gaan halen; van de woning van D^r. Timmer hebben zij nog een uur te loopen, eer zij bij D^r. Kuijper zijn.

De toestand der boeren te Sarle is vrij bevredigend, voor zooverre de grootere boerderijen betreft; een yeren, sal boeren werden op een vermoegen van ruim f 50.000 geschat. - De kleine boeren zitten er over het algemeen hard voor. Broodsgebrek wordt er echter gelukkig

nooit

Harle-Piastel.

nooit geleden; de armenfondsen schijnen over het geheel genomen, zeer voldoende. —

Op verzoek van den burgemeester, ging ik even naar zijne woning en vertoefde ik daar een minuut of vijf. —

Zooowel de administratie van den secretaris, als die van den ontvanger gaf aanleiding tot opmerkingen: geen geregeld notulen van Burg. en Weth.; het bevolkingregister wordt eens per jaar naar het register der huwelijken bijgewerkt enz. enz.

Den 14 Mei 1902 kwam ik weer in de gemeente. Van uit Kleb., mond reed ik er heen; vervolgens ging ik naar Beek, om ten slotte lanop denzelfden weg naar Zlemond terug te keeren.

Van B. en W. hoorde ik, dat er een miraculeus beeld van O. h. V. staat in een kapel bij het groote liefdeshuis en meisjespensionaat. In de reformatie ging dat beeld daar weg, en bleef tot 1854 in de parochiekerk. — Tot 1854 was de kapel in gebruik bij de gemeente, en ingericht tot raadhuus en school. De toenmalige pastor (van Sambek) kocht toen raadhuus en school van de gemeente, en richtte daar weder een kapel in. Misp. Ewijzen kwam toen persoonlijk, om het beeld uit de parochiekerk naar de kapel terug te brengen. — Thans is er voor dat beeld een zeer groote devotie, zoowel in de gemeente, als verre daarbuiten. Zet eende hoemerlid Drinnen komt bijna dagelijks in die kapel bidden; men ziet hem dan met zijn pater noster in de hand over straat gaan. De burgemeester van Zlemond, Coevels, Nagma, Kers enz. enz. komen ook zeer dikwijls. — Als er iemand in Zlemond ziek is, dan komen er groote maske's menschen, om in die kapel voor de genezing van den zieke te bidden. — Veel jong volk komt 's zondags uit Zlemond naar Harle, zoogenaamt naar de kapel van O. h. V., in werkelijkheid om zich te amuseeren en onder weg te rijden. De heubergjes zijn dan wel overvol, maar de politie heeft er nog al niet veel last mede.

Huwelijken komen bijna uitsluitend onder den minderen stand voor; men trouwt maar raak. Boeren blijven veelal ongehuwd, en waren samen met zusters en broers.

Men is voor het scheepvaartkanaal naar Tilburg, niet zoozeer omdat men er oopenbaarlijk veel voordeel van ver-

Harle-Piastel.

wacht, als wel omdat men niet weet, wat de taakomstandigheden; over 50 jr kan Harle Piastel veel een fabrieksplaats zijn, en zou indat geval het kanaal van onbereikbaar met kunnen zijn voor de gemeente.

In het gezicht ^{onder leiding van liefderusters van Tilburg} te Oroy onder Stiphout is plaats voor 30 oude menschen. Stiphout heeft recht op kosteloze verzorging van 20 ouderen, Harle op 10. — De armen uit Harle willen er niet gaarne heen; de mannen krijgen er geen brood, de vrouwen geen koffie op ieder uur van den dag. —

Zet N. l. parochiaal armbeduur heeft slechts te beschikken over $\text{ƒ} 150$'s jaars en kan dus niet veel doen; gemiddeld tweemaal in de week is er broodbedeling in den winter; dan worden er telkens ongeveer 30 brooden gehaald. —

Zet algemeen armbeduur heeft $\text{ƒ} 1000$'s jaars; daarmede worden weesmeisjes besteed in een weeshuis te Zlemond, tegen $\text{ƒ} 75$ per jaar en per hoofd; voor jongens is daar geen plaats.

De gemeenten Balke, Zlemond, Beek en Dalk, en Harle kintel behaten eertijds gemeenschappelijke eigendommen, onder Balke. Toen men voor jaren dat besit verdeelde, kreeg ^{Harle} Balke 207 kl. A. peelsgrond in de buurt van Oplas; 50 kl. A. mberggrond te Miltreze, waar men twifst of om te branden; en 100 kl. A. heide, die men begonnen is te exploiteren door den aanleg van den nembosch; door de boeren wordt de heide $\text{ƒ} 15$ e. kl. omgeplaat, waarna men den grond met de nembosch dichtzaait.

Onder Harle heeft de gemeente $\text{ƒ} 50$ kl. A. braekgrond, drooiband en bouwland; met een huizen erf. —

Zusters Trappistinnen kochten van v. Asten uit Zlemond een hof in het beek van 207 kl. A. , juist op de grenzen van Beek en Harle. Daar wordt nu voor haar een groot klooster gebouwd; men meende in Beek, dat daar plaats zou zijn voor 150 zusters.

Naar het liefdeshuis te Harle (Zusters van Tilburg) is een pensio, naach verbonden voor meisjes van 7-13 of 14 jr. Zij doen blaar hare eerste kl. Communie; er zijn circa 125 pensionnaires. —

Zet is wel jammer, dat de klokkenjeterij van Fritzen spoedig tot het verleden zal behooren; Fritzen is 80 jr oud en heeft niemand opgeleid, die het vak verstaat. Zet is wel jammer, want hij leverde veel, zoovel in het binnenland als in Duitschland. — Elij, en van Berge te Zleligerter, zijn de eenige klokkenjeters in ons land. —

Sarle-Rixtel.

De gemeente ontvanger v. d. Kerkhof is een bekwaam hordemurwerkmaaker; hij heeft oom Tritsen veel te danken. Wanneer Tritsen ergens klokken leverde en hem gevraagd werd, of hij wien men voor een hordemurwerk maakt zijn, dan recomendeerde hij v. d. Kerkhof. — Hij leverde een uurwerk op Waarde, op het kasteel bij v. Exp. Ten naem ik heen op de kerk te Suideras.

De gemeentegeneesheer van Sarle is thans benaemd Dr. Finkmer uit Beek, in de plaats van Dr. Kruppert uit Egemert. —

De veldwachter Evers, die door mij als noodaanij benaemd werd, na dat zijn voorganger wegens arande, draag door mij was weggepraagt, voldeet zeer goed; hij is absoluut geheel drankloos; men is zeer tevreden over hem.

Den 13 April 1905 bezocht ik deze gemeente weer. Van uit Helmond reed ik eerst naar Beek en Wark, toen naar hieshout en eindelijk naar Sarle Rixtel, van waar ik naar Helmond terug keerde.

Voor de audientie hadden zich de Pastoor en de Kapelaan aangemuld; met hen besprak ik de moeilijkheden in de gemeente ten gevolge van de laatste Raadsverkiezing, welke men te ver- geeft door Gedep Nat. had getracht te doen vernietigen. Zonder dat de Zieven het met zoveel woorden zeiden, kreeg ik den indruk, dat de kapelaan voor den burgemeester was, en de pastoor voor diens tegenstander, ~~den~~ ^{de} secretaris van Kay.

Met B. en W. besprak ik ^{doarna} uitvoerig de taak- lijkheden; welhouder Savis staat aan de zijde van den burgemeester, welhouder Savis staat daarentegen over. — Toen ik van B. en W. vernam, dat de pappen weer zouden gaan dansen, nu in 1905 de raadsleden Smulders en van Vlaandel periodiek aftraalen, bezwoer ik hen, toch van weersnijden wat water in den wijn te doen, en, het verleden vergeetende, alleen aan de toekomst te denken. Men kon toch goed tot vrede komen, omdat van Vlaandel tot de partij van den burgemeester behoorde en Smulders tot de andere partij. Wanneer men nu zorgt, dat beide Zieven als raadslid herkozen werden zonder stemming,

Sarle-Rixtel.

dan zou de vrede spoedig getekend zijn. Na lang heen en weer praten beloofden de burgemeester en de beide welhouders mij, dat zij gezamenlijk eene lijst zouden indienen voor Smulders en van Vlaandel, en hun best zouden doen, om alle andere lijsten te weren, zoodat de Zieven bij candidaatsstelling hun mandaat hernieuwt zouden zien. Toen ik wegsing was mijnne meening zeker goed, maar nullen de Zieven bij hun goede voorstellen volharden?

Vlaandel er geene enkele proesfie is naar Sarle Rixtel, is toch daar en in een wijden omtrieb eene groote vereering van de H. Maagd Maria, in het miraculeus beeld van O. h. V. Dat beeld — niet groter dan een kleine houten pop — stond volgens de overlevering vroeger in een houten kruis ergens aan den weg. Het werd door niemand mede naar huis genomen als speelgoed voor zijne kinderen. Met dat beeld kwamen daar toen allerlei geheime stellingen, hemelsche muziek enz in huis. De man bracht het beeld toen terug naar zijn oude plaats in het houten kruis. — Deze geschiedenis werd recht- baar; van toen af dateert de vereering; men bouwde er eene kapel om heen enz. enz.

De ^{orde van de} Zusters van het Heilig Bloed bestaat sinds ± 30 jaar; zij werd in Duitschland opgericht, met het doel zich aan het missiewezen te wijden; de orde heeft in Franswaal en in Natal thans ± 24 ~~miss~~ staties. — Het missiehuis werd voor drie jaren verplaatst naar Sarle Rixtel; het is het eenige huis dat deze orde in Europa bezit. Er zijn thans 60 Zusters en 40 postulanten; meest allen van Duitsche afkomst. Rector is de Zier Waller, zoon van den oud Gedepuleerde; hij woont buiten het klooster in een voor hem gebouwd, afzonderlijk staand, rectorshuis; hij wordt door de Zusters bediend. De Zusters staan onderhooricht der Trap- pisten; hoe dat precies is, wist men mij niet te zeggen, maar men wist wel, dat het klooster door den generaal der Trap- pisten gevisiteerd werd. — Ze moeten zeer rijk zijn; ze moeten ten minste eene prachtige installatie gemaakt hebben op de door hoar gekocht 2 g. H. A. grond van v. ten uit Helmond. Ze doen den heelen dag heeren werk: melken, maaien, harken, hooien, hakken, doorsien enz. enz.

Aarle-Risiel.

zeer ontlast wordt, heeft het looch slechte finanties
Er is eenige plaatselijke industrie; een schooldulvenfabriek
en hoaisperrij van de firma A. van Dam, waar ± 120
mensen werken; verder kunstmolensfabrieken van
A. Jaspers, en van Lebes Jaspers, met groot afzet naar
het Buitenland, vooral naar Rusland; — een klokken-
gietrij van Betten Fritzen, een mooie fabriek, welke
slecht draait maar al te zwaar verhypothekend is; — en
een boenenwerkfabriek van v. d. Weijer, welke zaak
goed gaat.

Verder moeten de menschen buiten de gemeente, vooral
in IJelmond hem brood gaan verdienen; voor zover
men kan naaraan, heeft dat geen verkeeren invloed op
de moraliteit.

Burgemeester is bezig een uitvoerige beschrijving
te maken van de exploitatie der gemeentelijke bezittingen.
Het miraculeus beeld van de H. Maagd trekt veel men-
schen naar Aarle; vooral in IJel is het er druk; bepaalde
processies komen er echter niet. Als er in IJelmond een-
sloze rieken zijn, komen er kraepen menschen naar Aarle
om te bidden; haer een van de v. Thiel's ziele was, kwam
het heele fabriekspersoneel, ruim 600 man. —

Het bloedverhuur van de Zusters van het Heilig Bloed
is wel in Aarle, er zijn echter meerdere huizen spandis
orde in ons land, o. a. in Steenay; ook zijn er huizen in
Duitschland, Oostende en Veibum; de meeste Bosten-
banken zijn Duitschen.

Men verwacht in de toekomst voor de gemeente veel
voordeel van het kanaal Tilburg - Amer.

Schoolhoofd vierde deser dagen zijn goede ambt-
feest, en werd toen opgedecoreerd; zijn geheel onderwijzers
loopbaan ligt in Aarle, waar hij vóór vijf jaar als
onderwijzer werd aangesteld op $\text{fl} 200$; thans heeft
hij $\text{fl} 1200$ en vijf wonen.

Den 25 Juli 1908 kwam ik weer in Aarle-Risiel.
Burgemeester Albers schijnt daar werkelijk groten
invloed der goede zeit te oefenen; partijchappien komen

Aarle-Risiel.

er niet meer voor; de laatste raadsverkiezing liep met enkele
candidaatstelling af. — Hij is een groot voorstander van ontgin-
ningen; in zijn tijdig gingen we die in het Noek, aan de andere
zijde van de Zuid Wilhelmsvaart in oogenschouw nemen. Daar
waren braekwieden gescheurd en met hoener besaaid; 14
H. A. waren gepacht door de Rotterdamse sleepersvereeni-
ging om te haveren; de gemeente moet het werk doen en
de haver in het schip leveren; zij ontvangt $\text{fl} 650$. — per
hectare, waarin minstens $\text{fl} 250$ per H. A. zeeer winst zit.
Dat land moet noodzakelijk hoch gescheurd worden, zoodat
de gemeente dat kostbare werk voor niets gedaan krijgt. —
Veelken H. A. weiland waren ingeschaard met 43 belsten,
bege $\text{fl} 35$ a $\text{fl} 40$ per hect. — De oud-burgemeester Bengers,
die nooit iets van ontginnen wilde weten, moest eens terug
komen! — De finantiele resultaten van de exploitatie van
de 99 H. A. in Aarle zijn meer dan schitterend. —
De heide onder IJelheere brengt niet veel op; die ligt zoo ver
van huis! Men had er dit jaar 40.000 turven gestoken;
men sleet er niet meer, omdat ze in de distributie vallen
en de Vregering er dus beslag op legt.

De gemeente heeft ± 2000 H. A. eigen weg te onder-
houden, waarvan 1500 H. A. naar de ontginningen. —
Er wordt landbouw- en tuinbouwonderwijs gegeven
in Aarle, heere — en ambachts onderwijs in IJelmond.

Het schijnt, dat de hooge belastingen de rijke men-
schen IJelmond uitjaagen; binnenkort zal de Heer
Blabijfen zich daer naar Aarle verplaatsen;
het gemeentebestuur is daar zeer mee ingesamen
en geeft hem alle mogelijke faciliteiten.

De schooldulvenfabriek van Billot werd stap geset; er
is voor termen van fabriekat in voorraad; de ver-
ping is onmogelijk; middellereijf weten de muren de
hulven stiek. — Billot begeen nu een meenderma-
kerij.

Het gaat den groeten boeren nog goed; die hebben
nog geen klagen. De kleine boeren echter, de zwaare,
nederare keuters, zitten er hard voor. —

Harle-Ristel.

Den 19 Mei 1922 bezocht ik van uit Helmond de gemeen-
ten Harle Ristel en Oploo.

Er kwamen twee arbeiders - raadsleden, sterke krijven
naar woningbouw voor volkshuisvesting; 20 wonthagen
gebouwd; huurprijs f 4.75; meestal verhuurd aan vreem-
den; de eigen arbeiders kunnen die huur niet beta-
len; verwoest. 50 tot f 2. —

Het laagspanningsnet voor de electriciteit kostte f 32500
Het gaat uitstekend; 25 cent klein kracht; 50 cent licht;
niet in beheer bij de Buren. — Ijssende ontvanger is
het trouw overname maker; is electra technicus, is adminis-
trateur van het gemeentelijk electriciteits bedrijf. —

Tijdens den oorlog gaven de gemeentelijke bezittingen
reede winsten; op een bedrag van f 10000 na, dat geleend werd,
werden alle distributie kosten daadruut betaald. — Thans is
de opbrengst veel minder; de bate voor de gemeente is maar
klein. De werkeloosheid worden daar te werk gesteld; deze
leveren duur, slecht werk; van daar ook, dat de bate voor
de gemeente niet grooter is.

Een eigen losplaats aan Wilhelmina kanaal.
Lathijfken en v. Olij fingen kwamen om de hooge belas-
ting van Helmond naar Harle Ristel woen.
De industrie - van lijfkeken; verweij van Spielen en Co -
gaat redelijk.

Ongeveer 1100 menschen gaom in Helmond werken.

Werkloosheid is er thans niet meer.

Wachhouding gemeentelijk bezit wordt niet meer
bij gehouden. Bij Bakel heeft gemeente twee com-
pleken grond: 56 hl. A. turfveld op de grens Lithheer -
Deerne; dat perceel is slechts 200 hl' breed, en loopt haast
tot Venray door; — verder 105 hl. A. sprokelsche heide;
die wil men bebossen.

Men heeft vroeger met de grondmij gewerkt; duur, daar
om bedankt. —

Gemeente moet vrij hooge belastingen hebben.

De uitvoering van de Hooghe onderwijf seit 1920 zal
± f 30.000 kosten.

Secretaris van Roy is een echte weilpaes; op de sa..

Harle-Ristel

rekerie is het meer dan veilen smering.
Geen partijchappen in gemeente